

Instanțele virtuale – o soluție pentru sistemul de justiție ?

Va imaginați o ședință de judecată în care judecătorul se afla în București, reclamantul și avocatul sau în Berlin, iar partea adversă în Timișoara? Judecătorul pornește aplicația dedicată, declară ședința de judecată deschisă, iar instanța, părțile și eventualii martori se pot asculta și vedea reciproc și pot dezbate cazul, pentru ca la final instanța să rămână în pronunțare cu privire la soluție.

Un astfel de scenariu este cu totul plauzibil atunci când vorbim de justiția viitorului și ritmul alert în care evoluează tehnologia pe zi ce trece, având în vedere numeroasele avantaje pe care le prezintă, nu doar pentru justițiabili, dar și pentru ceilalți actori ai sistemului de justiție, fie ca vorbim de magistrați, avocați sau de sistemul auxiliar al instanțelor de judecată.

Considerată încă din cele mai vechi timpuri un loc sacru în care justiția se împlințește, sala de judecată își deschide treptat porțile spre noile tehnologii, prin îmbrățișarea unor tehnici moderne pentru facilitarea accesului la justiție și desfașurarea în bune condiții a actului de justiție.

Dacă inițial aspectele discutate în cadrul ședinței erau notate doar în caietul grefierului, astăzi, ședințele de judecată sunt înregistrate audio, iar părțile pot solicita obținerea înregistrărilor. De asemenea, transmiterea pe cale electronică a documentelor este acum posibilă, unele instanțe având și portal internet dedicat în acest scop.

Posibilitatea administrării probelor de către avocați, inclusiv audierea martorilor, atenuază principiul nemijlocirii care guvernează procesul civil. De asemenea, în procesul penal, administrarea probelor poate avea loc prin mijloace la distanță, de exemplu, audierea martorilor sau a inculpatului care poate avea loc inclusiv prin videoconferință. Pot oare astfel de situații să reprezinte primii pași către implementarea unor instanțe virtuale?

Cum s-ar desfășura o ședință de judecată virtuală?

O ședință de judecată virtuală ar presupune ca fiecare dintre părțile unui proces să aibă posibilitatea de a se conecta la o platformă special creată accesibilă prin internet, iar discuțiile purtate de instanța și părți să aibă loc prin videoconferință.

Părțile ar avea posibilitatea să încarce documente în platformă în timp real, astfel încât acestea să poată fi primite și analizate de ceilalți participanți chiar în cursul ședinței. Totodată, prin intermediul funcțiilor interfeței, judecătorul ar controla modul de desfășurare a ședinței, dând cuvântul părților și ascultându-le în ordinea tradițională prevăzută de lege, pentru ca în final să declare închise dezbaterile în vederea pronunțării soluției.

Desigur, toate aceste facilități pot fi adaptate și îmbunătățite în urma unor consultări continue cu actorii implicați în realizarea actului de justiție și nu numai, dar și prin dialog cu statele care se afla în stadii mai avansate pe acest subiect.

Exemple de bune practici deja adoptate

Primele ședințe de judecată virtuale deja au avut loc: de exemplu, în China (Hangzhou) se desfășoară un program pilot în ceea ce privește disputele e-Commerce în care ședințele de judecată propriu-zise se desfășoară prin videoconferință, iar reprezentanții părților au posibilitatea de a fi identificați printr-un software de identificare facială¹. Totodată, părțile au posibilitatea să aleagă în ce măsură doresc ca litigiul lor să fie soluționat în prima fază *online* sau *offline*, iar faza apelului se desfășoară întotdeauna potrivit metodei tradiționale, direct în fața judecătorilor.

De asemenea, în Regatul Unit a avut loc un astfel de proces virtual, într-un dosar de valoare redusă, în care se contesta o taxă de 1.200 lire, părțile fiind extrem de încântate pentru că au putut să evite costuri substanțiale și să obțină soluția într-un timp mult mai scurt².

Compatibilitatea cu dispozițiile legale naționale

Se pune întrebarea în ce măsură astfel de mijloace tehnice ale viitorului ar fi compatibile cu specificul procedurii naționale și în special cu anumite principii care guvernează procesul civil, precum publicitatea și nemijlocirea.

Cu privire la publicitate, articolul 127 din Constituție consacră caracterul public al ședințelor de judecată. Însă același text permite stabilirea prin lege a unor atenuări sau chiar excepții de la principiul publicității.

De asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că publicitatea procedurii organelor judiciare menționate la articolul 6 paragraful 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților

fundamentale are drept scop protejarea justițiabililor împotriva unei justiții secrete care scapă controlului public³. Însă Curtea de la Strasbourg a stabilit totodată că respectiva cerință nu trebuie interpretată literal, ci în funcție de particularitățile procedurii într-o anumită cauză³.

Credem că în contextul organizării unor „instanțe virtuale” principiul publicității ar putea fi menținut și poate chiar lărgit în măsura în care publicul larg ar avea posibilitatea de a urmări ședința de judecată cel puțin prin transmisia audio.

De altfel, legiuitorul preconizase deja că în anumite situații judecata să nu mai aibă loc în ședința publică. Spre exemplu, procedura în camera de consiliu nu are caracter public și a fost concepută din motive de celeritate a actului de justiție, „*având în vedere că existența salilor de consiliu și de judecată vor permite soluționarea unui număr mare de cauze în același timp*”. Cu toate acestea, aplicarea acestei proceduri a fost prorogată⁵ și recent chiar eliminată⁷ din cauza lipsei infrastructurii necesare. În acest context, implementarea ședințelor de judecată virtuale pentru anumite tipuri de cauze ar putea reprezenta o soluție eficientă pentru compensarea actualelor lipsuri administrative.

Cu privire la principiul nemijlocirii reglementat de articolul 16 din Codul de procedură civilă, acesta veghează ca toate probele să fie administrate direct în fața judecătorului, care trebuie să poată constata în mod direct, prin propriile mijloace conținutul faptic relevant, astfel încât să se poată considera că un proces virtual ar încălca această obligație. Cu toate acestea, principiul nemijlocirii nu exclude automat administrarea probei prin intermediul videoconferinței, în acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului constatănd într-o hotărâre faptul că „*participarea reclamantului la judecată în apel prin videoconferință nu a plasat apărarea într-o poziție substanțial*

dezavantajoasa în raport cu alte părți din proces și ca interesatul a avut posibilitatea să își exercite drepturile și facultățile inerente noțiunii de proces echitabil, așa cum reiese din art. 6 din Convenție, dispoziție care nu a fost încălcată”.⁷

Mai mult, există situații în care legea prevede în mod expres derogări de la principiul nemijlocirii, ca de exemplu în cazul stramutării, în ipoteza admiterii cererii de abținere/recuzare, cazuri în care probele pot fi menținute, dar și în situația administrării probelor prin avocați în litigiile patrimoniale⁸, aceste excepții având la baza rațiuni de celeritate și eficientizare a administrării justiției. Conchidem că nu ar trebui să existe o incompatibilitate între o astfel de procedură de judecată și principiile fundamentale ale procesului civil.

Concluzie

Ședințele de judecată virtuale ar putea asigura o mai mare celeritate a actului de justiție, costuri mai reduse atât pentru justițiabili, cât și pentru instanțe, dar și un acces mai facil al justițiabililor la serviciile instanțelor în condițiile în care tot mai multe persoane folosesc astăzi internetul.

Ca aplicabilitate practică, ședințele virtuale ar putea fi potrivite, de exemplu, în situația judecării în prima instanță a litigiilor de valoare redusă, a celor cu un grad redus de complexitate sau atunci când părțile își dau acordul prealabil pentru o astfel de procedură.

Pe de altă parte, din punct de vedere logistic, nu toate instanțele din România ar fi pregătite la acest moment să îmbrățișeze noua metodă, având în vedere că, din păcate, nici măcar dosarul electronic nu a fost încă implementat la nivelul tuturor regiunilor. Cu toate acestea, implementarea instanțelor virtuale ar reprezenta un real progres pentru justiția secolului 21 și, de ce nu, la un moment dat, o inevitabilă realitate.

1. Platforma de internet dedicată poate fi accesată la adresa

<https://www.netcourt.gov.cn/portal/main/en/index.htm>;

2. A se vedea

<https://www.theguardian.com/law/2018/mar/26/first-virtual-court-case-held-using-claimant-laptop-camera>;

3. Cauza AGVPS- Bacău împotriva României (Cererea nr. 19750/03, Hotărârea din 9 noiembrie 2010, disponibilă la adresa <http://ier.ro/sites/default/files/traduceri/cedo-19750-03.pdf>;

4. Cauza Pretto și alții c. Italiei, Hotărârea din 8 decembrie 1983 disponibilă la adresa <http://echr.ketse.com/doc/7984.77-en-19831208/view>;

5. Cercetarea proceselor în camera de consiliu a fost prorogată succesiv până la data de 31 decembrie 2020 față de lipsa infrastructurii necesare;

6. A se vedea Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative publicată în M. Of. nr. 1074 din 18 decembrie 2018 prin care se modifică art. 240 Cod procedură civilă. Potrivit legii astfel cum a fost modificată „Cercetarea procesului se desfășoară în ședința publică, cu citirea părților, dacă legea nu prevede altfel. Dispozițiile art. 154 sunt aplicabile.”

7. A se vedea C.E.D.O., cauza M. V. contra Italiei, para. 76, Hotărârea din 29 iunie 2006, disponibilă la adresa <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-77246&filename=001-77246.pdf&TID=thkbhnilzk>;

8. *Aceasta procedura a fost introdusa pentru prima oara prin OUG 138/2000, în nota de fundamentare specificându-se faptul ca „parțile interesate în stabilirea în termen cât mai scurt și cu buna-credința a situației de fapt reale, vor avea posibilitatea legala sa realizeze administrarea probelor prin avocații sai, sub controlul operativ al instanțelor”. Nota de fundamentare este disponibila la adresa <http://www.cdep.ro/proiecte/2004/400/10/9/nf419.pdf>.*